

Резюме

Чубата М. В. Дослідження істориками права законодавчих основ організації та діяльності центральних і місцевих органів державної влади в ЗУНР.

У статті проаналізовано науковий доробок радянських, зарубіжних та сучасних вітчизняних правознавців, в якому висвітлюються законодавчі основи організації та діяльності центральних і місцевих органів державної влади в Західно-Українській Народній Республіці. Особливу увагу приділено дослідженню проблеми законодавчого забезпечення формування представницьких органів влади на території ЗУНР, виокремлено дискусійні та малодосліджені аспекти, що потребують більш ґрунтовного вивчення.

Ключові слова: законодавство, ЗУНР, державне будівництво, органи державної влади, історики права, історіографія.

Резюме

Чубатая М. В. Исследование историками права законодательных основ организации и деятельности центральных и местных органов государственной власти в ЗУНР.

В статье проанализировано научное наследие советских, зарубежных и современных отечественных правоведов, в котором освещаются законодательные основы организации и деятельности центральных и местных органов государственной власти в Западно-Украинской Народной Республике. Особое внимание уделено исследованию проблемы законодательного обеспечения формирования представительных органов власти на территории ЗУНР, выделены дискуссионные и малоисследованные аспекты, требующие более пристального изучения.

Ключевые слова: законодательство, ЗУНР, государственное строительство, органы государственной власти, историки права, историография.

Summary

Chubata M. Studies by historians of law of legislative framework of organization and activities the of central and local authorities in ZUNR.

The article analyzes the scientific achievements of Soviet, foreign and domestic legal modern scholars, which highlights the legal basis for the organization and activities of central and local authorities in Western Ukrainian People's Republic.

Special attention is paid to the investigation of legislative support for the formation of representative bodies on the territory of ZUNR, controversial and unexplored aspects that require further more thorough study are allocated.

Key words: legislation, ZUNR, state building, public authorities, law historians, historiography.

УДК 340.2

О. Г. ЮХТА

Оксана Григорівна Юхта, здобувач Інституту законодавства Верховної Ради України

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ВІД СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА

Розбудова нової, демократичної, сильної і незалежної України висуває на чільне місце всього суспільного життя проблему зміцнення інституту сім'ї. Саме вона вводить дитину в світ соціальних відносин, формує ставлення до оточуючих, певні моральні принципи. Коли виникають непорозуміння та конфлікти в родині, то це має відповідний негативний вплив на психічний та фізичний стан людини. Прояв насильства в сім'ї мав місце завжди та, на жаль, і сьогодні лишається однією з характеристик сучасного суспільства. Насильство в сім'ї – явище не специфічно українське, а загальне, можливо, навіть світове.

Жорстоке поводження з дітьми в сім'ї не така вже й рідкість. Часто плутаючи методи виховання зі звичайним насильством, батьки намагаються бути «розпорядниками» життя власної дитини. Не знаючи іншого ставлення, малюки не можуть правильно оцінити ситуацію, тому самі, вважаючи себе винними, не намагаються захиститись. Але в суспільстві не прийнято говорити про такі речі. Дуже часто один з батьків просто спостерігає за знущанням над своєю дитиною. Та насправді ця форма насильства існує у побуті дуже давно і поширена серед представників різних національностей, різного соціального та фінансового статусу, у сім'ях з різними світоглядами, світосприйняттям, релігійними переконаннями. Дуже часто жорстоке поводження з дітьми – це результат того, що самі батьки страждали від насильства у дитинстві. Намагаючись виправити свої помилки, вони використовують своїх дітей; іноді батьки не знають шляхів «виховання», оскільки у своїй родині спостерігали тільки таке. Найжахливіше, що це може повторюватися багато поколінь.

Іншою причиною є раннє батьківство. У деяких батьків ще не сформувалося почуття батьківської відповідальності. Від незнання того, як поводитися з дитиною в різних ситуаціях, людина стає агресивною і всі проблеми вирішує одним способом – образами чи побиттям. Такі батьки часто не сприймають всерйоз потреби своїх дітей. Вони висміюють їх, не дозволяють їм виражати свої істинні почуття, їм важко поважати свої дітей як окремих особистостей зі своєю власною свободою. Вважаючи дітей причиною своїх проб-

лем, вони їх б'ють, ображають, брешуть, погрожують їм, ізолюють, не довіряють, зневажають. Такі батьки можуть використовувати своїх дітей як засіб задоволення власних егоїстичних потреб, не усвідомлюючи при цьому, якої шкоди завдають їм. Діти – це майбутнє кожної держави. А тому фізичні та емоційні травми, які вони переживають, обкрадають суспільство та усіх його членів. Не завжди можна уникнути дитячих травм, але їхня мінімізація має стати важливою метою соціальної політики.

Насильством в сім'ї, відповідно до ст. 1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» є будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї щодо іншого, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і завдають йому моральної шкоди, шкоди його фізичному чи психічному здоров'ю. Виділяють чотири основні форми насильства дітей у сім'ї: **фізичне насильство** – це навмисне нанесення фізичних ушкоджень дитині, а також навмисне позбавлення свободи й нормальних умов життя, які можуть призвести до смерті дитини, викликати порушення фізичного й психічного здоров'я; **сексуальне насильство** – це залучення дитини з її згоди (чи без її згоди) до сексуальних дій з дорослим з метою отримання останнім задоволення чи користі; **психологічне насильство** – це періодичний, довготривалий чи постійний психічний вплив на дитину, спрямований на навмисне приниження її честі й гідності, що стає причиною образ, страху, емоційної невпевненості в собі, а це гальмує розвиток особистості й призводить до формування патологічних рис характеру; **економічне насильство** – умисне позбавлення дитини житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, що може призвести до смерті дитини, викликати порушення фізичного й психічного здоров'я.

Насильство в сім'ї дуже впливає на життя дітей і підлітків. Третина дітей в Україні щороку спостерігають акти насильства в сім'ї. Діти, матері яких зазнали знущань, у шість разів частіше намагаються покінчити життя самогубством, 50 % з них схильні до зловживання наркотиками та алкоголем. 25 % студентів вищих навчальних закладів втягнуті у насильницькі стосунки, причому більшість з них розповідають про це друзі, 26 % – батькам, 25 % – нікому не розповідають. 69 % випадків сексуального насилля над дітьми в Україні здійснюється в домашніх умовах, у неповноцінних сім'ях і над дітьми-сиротами. Діти-жертви в 10 разів частіше здійснюють спроби суїциду, ніж їхні ровесники. Насильство та жорстоке поводження щодо дітей найчастіше чинять: другі діти (95 %), батьки дітей (68 %) та дорослі, які працюють із дітьми (39 %). Від 24 до 37 % дітей зазнають різних форм насильства вдома, на вулиці, в школі (від щоденного до декількох разів на місяць).

Часто насильство виявляється як комбінація фізичної, сексуальної та/або емоційної образи. Жорстоке поводження з дітьми в подальшому формує з них соціально неадаптованих людей, не здатних створювати повноцінну сім'ю, бути гарними батьками, а також є поштовхом до відтворення жорстокості до власних дітей.

Дитина потребує соціально-правового захисту. З одного боку, соціальний захист передбачає гарантію основних прав, закріплених у Конвенції ООН про права дитини, а з іншого боку, соціальний захист дитини – це створення умов для вільного розвитку духовних та фізичних сил дитини, пробудження її активності.

З прийняттям Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» громадськість в Україні почала усвідомлювати людські права та свободи, і цей злочин нарешті став помітним для суспільства. Права дітей закріплюються Конвенцією ООН про права дитини, Конституцією України, Цивільним кодексом України, Сімейним кодексом України, Законом України «Про охорону дитинства», Законом України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», що передбачає соціальний захист дітей, які були втягнуті до найгірших форм дитячої праці або опинились у складних життєвих обставинах, у закладах соціального захисту дітей; Законом України «Про захист суспільної моралі», який забезпечує захист дітей від негативного впливу продукції сексуального чи еротичного характеру, та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють суспільні відносини в цій сфері. Також наразі діє Загальнодержавна програма «Національний план дій, щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року. Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація караються згідно з законом. На підставі положень Конституції України і Конвенції ООН про права дитини від 26 квітня 2001 р. в Україні було прийнято Закон «Про охорону дитинства», який визначає охорону дитинства стратегічним загальнонаціональним пріоритетом і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та всебічний розвиток встановлює основні засади державної політики у цій сфері.

Законодавством встановлюється процедура розгляду звернень з приводу жорстокого поводження, насильства і знущання над дітьми в сім'ї, поза її межами. Порядок розгляду скарг затверджений спільним наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства охорони здоров'я України від 16 січня 2004 р. № 5/34/24/11 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення».

Кримінальна міліція у справах дітей цілодобово приймає інформацію про випадки жорстокого поводження з дітьми. Після перевірки викладених фактів приймається рішення про притягнення винних осіб до відповідальності. У разі потреби термінового вилучення дитини з сім'ї, де батьки чи особи, які їх замінюють, жорстоко поводяться з нею, працівники кримінальної міліції у справах дітей спільно зі службами у справах дітей вирішують питання подальшого влаштування дитини. У ч. 3 ст. 289 Цивільного Кодексу України зазначається, що фізичне покарання батьками (усиновлювачами), опікунами, піклувальниками, вихователями малолітніх, неповнолітніх дітей та підопічних не допускається.

Обов'язки батьків щодо виховання й розвитку дитини закріплені ст. 150 Сімейного кодексу України, згідно з якою батьки зобов'язані виховувати своїх дітей, проявляти турботу про їхнє здоров'я, фізичний, духовний та моральний розвиток, навчання. Батьківські права не можуть здійснюватися всупереч інтересам дітей. Забороняються фізичні покарання дитини батьками, а також застосування ними інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини. Частина 1 ст. 155 Сімейного кодексу встановлює загальні положення щодо здійснення батьківських прав та виконання обов'язків, згідно з якими «батьки повинні поважати права дитини та її людську гідність». Іншими словами, батьки мають ставитися до дитини як до рівноправного члена суспільства, як до самостійної особистості, повинні не порушувати її права та інтереси, що охороняються законом. Але все ж варто пам'ятати, що Сімейний кодекс передбачає, що батьки мають право на виховання своїх дітей тими методами, які вони вважають за потрібне. Тому необхідно чітко розмежувати можливі засоби виховання, які мають право використовувати батьки, встановити конкретні норми, конкретні обставини, а не обмежуватися виразом «та в інших випадках». Сімейний кодекс України також надає дитині право самостійно звертатися до суду та до інших компетентних органів держави – в центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, в органи опіки та піклування, органи освіти та охорони здоров'я та інші в разі порушення її прав у сім'ї, насильства й жорстокого поводження.

Стаття 180 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлює, що доведення неповнолітнього до стану сп'яніння батьками неповнолітнього, особами, які їх замінюють, або іншими особами тягне за собою накладення штрафу від шести до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Стаття 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення визначає адміністративну відповідальність за невиконання батьками або особами, які їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей. Кримінальний кодекс України містить як загальні норми, що захищають всіх громадян від жорстокого поводження, так і норми, безпосередньо спрямовані на захист життя, здоров'я та недоторканності неповнолітнього.

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про охорону дитинства» кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності. Дисципліна і порядок у сім'ї, навчальних та інших дитячих закладах мають забезпечуватися на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості й виключають приниження честі та гідності дитини. Держава через органи опіки та піклування, служби у справах дітей, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у порядку, встановленому законодавством, надає дитині та особам, які піклуються про неї, необхідну допомогу в запобіганні та виявленні випадків жорстокого поводження з дитиною, передає інформацію про ці випадки для розгляду до відповідних органів для проведення розслідування і вжиття заходів з метою припинення насильства згідно з вимогами чинного законодавства. Для захисту дітей від жорстокого поводження, зокрема різних видів насильства, торгівлі дітьми, залучення дітей до найгірших форм праці, служби у справах дітей проводять профілактичну роботу серед дітей; розглядають заяви та повідомлення від дітей, громадян, державних органів, установ, організацій про вчинення злочинів щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції, дитячої порнографії, проти статевої свободи та статевої недоторканності дитини або реальної загрози їх вчинення; подають клопотання про негайне відібрання дитини від батьків або осіб, які їх замінюють; порушують питання перед територіальними органами внутрішніх справ про притягнення до відповідальності осіб, які підозрюються у злочинах щодо насильства над дітьми; представляють у судах інтереси дітей-жертв та дітей-свідків злочинів. Професійна допомога дітям, які постраждали від різних видів насильства, надається притулками для дітей служб у справах дітей та центрами соціально-психологічної реабілітації дітей. З метою попередження дитячої бездоглядності, запобігання правопорушенням серед дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, службами у справах дітей регулярно проводяться профілактичні заходи «Вокзал», «Діти вулиці», «Підліток», які передбачають перевірки місць дозвілля дітей, відвідування сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах. Міністерством юстиції України, Координаційною радою молодих юристів при Міністерстві юстиції України проводяться масштабні заходи, приурочені до Дня захисту дітей, а саме: конкурс шкільних малюнків «Мої права», серії лекцій, бесід, правових змагань для дітей, що потребують особливої допомоги, перебувають у спеціальних виховних установах, у кризових центрах для жертв насильства в сім'ї, дітей, позбавлених батьківського піклування. До вирішення проблем насильства над дитиною активно долучаються міжвідомчі координаційно-методичні ради з правової освіти населення в АРК, областях, містах Києві та Севастополі.

1 лютого 2013 р. в Міністерстві юстиції України відбулося засідання Всеукраїнської міжвідомчої координаційно-методичної ради (далі – Всеукраїнська МКМР) з правової освіти населення, яку очолює Міністр юстиції, на якому обговорювалися проблеми та шляхи їх вирішення щодо функціонування системи захисту дітей від жорстокого поводження та попередження насильства в сім'ї.

Всеукраїнська МКМР з правової освіти населення надала наступні рекомендації: активізувати висвітлення у засобах масової інформації питань правового захисту дітей та неповнолітніх; вдосконалити чинне законодавство щодо попередження та подолання різних видів насильства стосовно дітей шляхом внесення змін; забезпечити дієвий контроль за організацією роботи служб у справах дітей та центрів соціальних служб для сім'ї дітей, молоді щодо попередження насильства в сім'ї, захисту дітей від жорстокого поводження; розробити серію пам'яток, буклетів для дітей та неповнолітніх щодо їх прав та обов'язків, механізмів захисту порушених прав та забезпечити розповсюдження у навчальних закладах; здійснювати правовороз'яснювальну роботу для неповнолітніх та вдосконалювати правовиховну роботу зі школярами щодо їх захисту від проявів дискримінації; підтримувати шкільне самоврядування, створення учнівських рад, роботу дитячих омбудсменів, молодіжні та дитячі громадські організації; спільно з відповідними підрозділами

місцевих державних адміністрацій організувати проведення нарад, семінарів, консультацій для заступників директорів шкіл з виховної роботи з питань роз'яснення чинного законодавства стосовно захисту прав дитини.

В Україні законодавча база у даній сфері існує та наділяє нас широкими можливостями, проте проблема є актуальною у суспільстві. Тому слід вживати такі заходи які не тільки формально на папері, а й свідомо вплинуть на людей. Проблема сімейного насильства не може бути вирішена лише з допомогою держави, адже це проблема всього суспільства і кожного зокрема. Сьогодні українське суспільство демонструє занадто толерантне ставлення до порушення прав дитини. Потрібно навчити людей проявляти нульову толерантність до мінімальних порушень прав дитини, тоді ми зможемо досягти дотримання прав дитини в Україні та запобігти порушенням цих прав.

¹ Конституція України // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

² Цивільний кодекс України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua

³ Сімейний кодекс України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua

⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua

⁵ Кримінальний кодекс України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua

⁶ Конвенція ООН про права дитини від 27 вересня 1991 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon4.rada.gov.ua

⁷ Про охорону дитинства : Закон України від 6 листопада 2012 р. № 5477-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.

⁸ Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 16 жовтня 2012 р. № 5462-VI (зі змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 10. – Ст. 70.

⁹ Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 6 листопада 2012 р. № 5477-VI (зі змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 6. – Ст. 35.

¹⁰ Про захист суспільної моралі : Закон України від 20 січня 2010 р. № 1819-VI (зі змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 10. – Ст. 105.

¹¹ Інформаційні матеріали до питання «Забезпечення функціонування системи захисту дітей від жорстокого поводження, попередження насильства в сім'ї» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/43595>

¹² Всеукраїнська міжвідомча координаційно-методична рада з правової освіти населення – рекомендації; від 1 лютого 2013 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/43595>

¹³ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pedpresa.com/blog/domashnje-nasylstvo-movoyu-tsyfr.html>

Резюме

Юхта О. Г. Захист прав дітей від сімейного насильства.

У статті розкрито правовий аспект поняття «захист прав дитини» і створення основних засад законодавчого механізму захисту прав дітей, проаналізовано форми насильства дітей в сім'ї, проблеми, що потребують першочергової уваги з боку держави і суспільства, спрямовані на гідний соціально-правовий захист. Особлива увага звертається на шляхи, методи та способи подолання насильства.

Ключові слова: захист прав, форми насильства, законодавство, Конвенція ООН про права дитини, юридичне забезпечення, Сімейний кодекс України.

Резюме

Юхта О. Г. Защита прав детей от семейного насилия.

В статье раскрыты правовой аспект понятия «защита прав ребенка» и создание основных принципов законодательного механизма защиты прав детей, проанализированы формы насилия детей в семье, проблемы, требующие первоочередного внимания со стороны государства и общества, направленные на достойную социально-правовую защиту. Особое внимание обращено на пути, методы и способы преодоления насилия.

Ключевые слова: защита прав, формы насилия, законодательство, Конвенция ООН про права ребёнка, юридическое обеспечение, Семейный кодекс Украины.

Summary

Iukhta O. Protecting the rights of children from family violence.

The article presents an analysis of legal aspects of the concept of “protection of the rights of the child”, basic principles of the legal mechanism to protect the rights of children, forms of domestic child abuse, and primary issues to be addressed by the state and society, aimed at adequate social and legal protection. Special attention is paid to the ways, methods and means to overcome violence.

Key words: protection of rights, forms of violence, legislation, the United Nations Convention on the Rights of the Child, legal support, the Family Code of Ukraine.